

A procedural view on individual academic freedom: A comparative-evaluative law research on the legal and judicial protection of individual academic freedom against institutional interference

Een procedurele blik op individuele academische vrijheid: Een comparatief-evaluatief juridisch onderzoek naar de rechtsbescherming van individuele academische vrijheid tegen institutionele inmenging

Samenvatting Nederlands

Academische vrijheid speelt een centrale rol in het universitaire leven en is van cruciaal belang voor het nastreven van kennis en de vrije markt van ideeën. Desondanks is academische vrijheid een kwetsbaar recht. De veelzijdige aard van het recht op academische vrijheid resulteert in inherente spanningen tussen de verschillende houders van het recht, in het bijzonder tussen academici en hun academische instellingen. Het conflict tussen individuele en institutionele academische vrijheid kreeg pas recent aandacht in de rechtswetenschappelijke literatuur. Dit conflict vormt echter een niet te onderschatten uitdaging voor de rechtsbescherming van de individuele academische vrijheid. De meeste Europese rechtswetenschappelijke literatuur pleit voor een betere wettelijke of grondwettelijke bescherming, en een gerechtelijk orgaan om de individuele academische vrijheid te beschermen tegen institutionele (en andere) inmenging. Het Canadese rechtssysteem hanteert daarentegen eerder collectieve arbeidsovereenkomsten en arbitrage dan wetgeving en het gerechtelijk systeem. Deze observatie in de literatuur leidde tot de onderzoeksvraag in welke mate de Europese rechtssystemen en het Canadese rechtssysteem verschillen wat betreft de rechtsbescherming van de individuele academische vrijheid.

Deze studie vergelijkt voor het eerst de rechtsbescherming van de individuele academische vrijheid in Europese rechtssystemen – België, Duitsland en Nederland – en het Canadese rechtssysteem. Het onderzoek behandelt in het bijzonder de verhouding van deze rechtssystemen tot de afdwingbaarheid en rechtszekerheid van de individuele academische vrijheid. In elk van de onderzochte rechtssystemen zijn er afdwingbare bepalingen van kracht, die de individuele academische vrijheid juridisch verankeren. Enerzijds zijn dit grondwettelijke en wettelijke bepalingen in Europa en anderzijds contractuele bepalingen in collectieve arbeidsovereenkomsten in Canada. Hoewel de individuele academische vrijheid theoretisch gezien afdwingbaar is voor een geschillenbeslechtsinstantie, toont dit onderzoek aan dat er zich in de Europese rechtssystemen praktische problemen voordoen op het vlak van de afdwingbaarheid van de juridische bepalingen tegen universiteiten. In de Europese rechtssystemen berust de afdwingbaarheid van de individuele academische vrijheid op de controversiële doctrine van de directe horizontale werking van grondwettelijke rechten, hetgeen ertoe leidt dat vooral academici in private instellingen zich in een bijzonder kwetsbare positie bevinden. Tot nu toe zag de rechtswetenschappelijke literatuur deze praktische problemen over het hoofd door probleemloos aan te

nemen dat individuele academische vrijheid afdwingbaar is wanneer het conflicteert met institutionele academische vrijheid. In Canada daarentegen, zijn universiteiten expliciet gebonden aan de contractuele bepalingen omtrent academische vrijheid in de collectieve arbeidsovereenkomsten. Hierdoor is de afdwingbaarheid relatief eenvoudig en onafhankelijk van de publieke dan wel private status van een universiteit.

De verschillen in rechtszekerheid tussen het Canadese en het Europese systeem zijn minder uitgesproken dan aanvankelijk werd vermoed op basis van het literatuuronderzoek, dat suggereert dat het Canadese rechtssysteem meer rechtszekerheid biedt aan academici dan de Europese stelsels. De ruime interpretatiemethode en het contra-intuïtief gebruik van opvattingen over academische vrijheid door arbiters ondermijnen mogelijks de rechtszekerheid van de individuele academische vrijheid in Canada. Ook in de Europese rechtssystemen doen er zich praktische problemen voor op het vlak van rechtszekerheid, gezien de interpretatievragen en inconsistente interpretatiemethoden in de rechtspraak. Spijtig genoeg leidt de rechtsonzekerheid over het concept van academische vrijheid er zelfs toe dat sommige rechters in Nederland het concept niet toepassen in de praktijk. Een vaststaand gegeven is dat academische vrijheid een uiterst complex begrip is dat in de praktijk niet gemakkelijk te handhaven is.

Dit onderzoek benadrukt de complexiteit van de rechtsbescherming van academische vrijheid tegen institutionele inmenging en de uitdagingen die de rechtsbeschermingsmechanismen van verschillende rechtssystemen met zich meebrengen. Het onderzoek tracht als eerste om deze problemen in een vergelijkende context te plaatsen en poogt bij te dragen aan een breder normatief vraagstuk, door een nieuw perspectief te bieden op de afdwingbaarheid en rechtszekerheid van de individuele academische vrijheid. Het laatste woord over academische vrijheid werd nog niet gezegd. Deze scriptie nodigt daarom uit tot verder normatief onderzoek.